

Cursuri universitare

ADINA R. MOTICA

**DREPTUL CIVIL AL FAMILIEI
RAPORTURILE NEPATRIMONIALE**

Curs teoretic și practic

Ediția a III-a, revăzută și adăugită

ADINA R. MOTICA

DREPTUL CIVIL AL FAMILIEI RAPORTURILE NEPATRIMONIALE

Curs teoretic și practic

Teorie, spețe, jurisprudență și grile

Ediția a III-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2021-

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Dacă privim în jurul nostru la câte familii există și, implicit, la numărul căsătoriilor care stau la baza formării lor, la faptul că fiecare dintre noi face parte dintr-o familie, ne putem da foarte ușor seama care este impactul pe care îl au normele de dreptul civil al familiei în viața noastră de zi cu zi și, prin urmare, și în planul juridic al acesteia, ceea ce îi conferă acestei materii un loc central în ordinea privată de drept, deoarece familia se află în strânsă legătură și cu proprietatea, atunci când se pune problema raporturilor patrimoniale născute din căsătorie și din relațiile părinților cu copiii lor minori, precum și cu dreptul la succesiune, pe care familia și proprietatea îl generează.

Lucrarea de față își propune însă să prezinte doar raporturile nepatrimoniale născute din logodnă, căsătorie, disoluția acesteia, filiație și adopție, dreptul patrimonial al familiei, respectiv regimurile matrimoniale, având o formă juridică cvasi-autonomă din punct de vedere al obiectului de studiu, urmând să fie tratate într-un material distinct.

Prezentul curs are la bază o altă lucrare, și anume, „Dreptul civil al familiei. Raporturile nepatrimoniale. Curs rezumat, spețe și practică judiciară”, care a ieșit de sub tipar în anul 2015, sub grija aceleiași edituri, Universul Juridic, lucrare pe fundamentele căreia a fost construit noul curs teoretic și practic, păstrându-se arhitectura inițială, prin folosirea unei forme sistematice de prezentare a elementelor inductive, respectiv a schițelor, schemelor, spețelor și grilelor, la care s-a adus o serie de elemente noi în prezentarea materialului teoretic și practic.

Ideea de a intitula lucrarea „Curs teoretic și practic” îi aparține domnului Prof. univ. dr. Liviu Pop, membru corespondent al Academiei Române, căruia îi mulțumesc pe această cale nu doar pentru titlu, ci și pentru întreaga contribuție pe care a avut-o la formarea mea profesională.

Prezentarea părții teoretice a acestei lucrări a fost realizată într-o altă manieră decât se obișnuiește în stilul clasic al unui curs universitar, întrucât informația este structurată în jurul unor schițe și scheme, subiectele abordate fiind dezvoltate într-un mod cât mai concis și clar, pe înțelesul celor cărora le este dedicată, respectiv studenților din anul III ai facultăților de drept, urmând ca pentru chestiunile controversate sau de finețe juridică să se apeleze la tratatele și monografiile din domeniu, care au fost deja scrise de alți autori, menționați în cadrul secțiunii „Bibliografie recomandată”. Totodată, pentru fixarea unor noțiuni, termeni și sintagme juridice, utilizate în conținutul lucrării, au fost folosite definiții, prin preluarea lor sub titlul „Dicționar juridic”, din dicționarele citate la locul potrivit.

Lucrarea nu are însă un caracter pur teoretic – așa cum rezultă chiar din titlul său –, ci are și un nuanțat caracter practic, prezentând, pe de o parte, unele „spețe” create pentru a face legătura cu noțiunile teoretice explicate, solicitând studenților soluțiile concrete la problemele de drept pe care acestea le ridică, iar pe de altă parte, prin includerea unor soluții apreciate a fi mai semnificative din practica judiciară, mai nouă sau mai veche, publicate sau nepublicate până acum, spre a fi analizate și discutate cu studenții în dezbaterile seminariale.

Scopul lucrării este acela de a facilita înțelegerea și însușirea instituțiilor de dreptul civil al familiei, pentru cei care se inițiază în acest fascinant domeniu al dreptului, în realizarea căruia s-a încercat aducerea normelor de drept și a noțiunilor juridice în viața de zi cu zi, acolo unde aceasta se întâmplă, făcându-se trecerea de la cultura de specialitate la

însăși punerea lor în practică, rezultatul fiind, sperăm noi, un instrument de lucru eficient, care abordează în paralel chestiunile teoretice și cele practice, într-o manieră cât mai apropiată de ceea ce așteaptă astăzi studenții de la o astfel de lucrare.

Acesta este și motivul pentru care, având în vedere faptul că materialul prezentat urmează a fi utilizat de studenți în pregătirea examenului lor, precum și la activitățile seminariale și pentru verificarea informațiilor asimilate, în cuprinsul acestuia a fost inclus un număr de 350 de grile, precum și o serie de întrebări de verificare a cunoștințelor, destinate fixării noțiunilor de drept prezentate.

Atât în cazul spețelor, cât și în cazul grilelor, am optat pentru a nu da dezlegarea acestora, în scopul de a lăsa deschisă calea la dezbateri, opinii, interpretări, pentru ca împreună cu cadrul didactic, studenții să caute soluția cea mai potrivită acestora.

În ceea ce privește spețele, având în vedere faptul că ne situăm pe un teritoriu care, față de alte domenii ale dreptului, nu poate fi privit în mod abstract, acestea au fost gândite și structurate altfel decât este studentul obișnuit, tenta lor hazlie având ca model spețele pe care le prezenta Prof. univ. dr. Ion Lulă, cu un sfert de secol în urmă, la seminarele de drepturi reale, și care, datorită poveștilor în care erau îmbrăcate, au rămas în memoria autoarei și astăzi, tehnica fiind preluată în speranța de a se obține același rezultat.

Cu toate acestea, lucrarea se axează în principal pe studiul problemelor de drept material, cele de drept procesual fiind prefigurate într-o manieră accesibilă înțelegerii studentului, care nu a fost inițiat încă în probleme de procedură civilă, în lucrarea autorilor Radu I. Motica și Adina R. Motica, intitulată „Dreptul familiei aplicat. Cereri și acțiuni cu caracter nepatrimonial”, Editura Hamangiu, 2015, în care sunt abordate dimensiunile practice ale acestei discipline, cele două lucrări împreună fiind gândite să formeze un instrument complet și complex de învățare și consolidare a raporturilor nepatrimoniale de dreptul civil al familiei.

În ce măsură am reușit urmează să stabilească fiecare dintre Dumneavoastră, cititorii!

Autoarea

Capitolul I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CIVIL AL FAMILIEI

Secțiunea I

Familia

Reglementare

Codul civil¹: Art. 258 – Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor.

(2) Familia are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(3) Statul este obligat să sprijine, prin măsuri economice și sociale, încheierea căsătoriei, precum și dezvoltarea și consolidarea familiei.

(4) În sensul prezentului cod, prin soți se înțelege bărbatul și femeia uniți prin căsătorie.

Constituția României: Art. 48 – Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Art. 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie

(1) Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

(2) Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Datorită importanței pe care o are familia în societate este firesc ca fiecare sistem de drept să îi dedice acestei instituții o reglementare juridică amplă, așa cum se întâmplă și în

¹ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, ulterior republicată în temeiul art. 218 din Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a Codului civil, în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare. *Brevitatis causa*, în prezenta lucrare, referirile la Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările și completările ulterioare, se vor face prin folosirea expresiilor *Codul civil*, *noul Cod civil* sau a abrevierii *C. civ.*

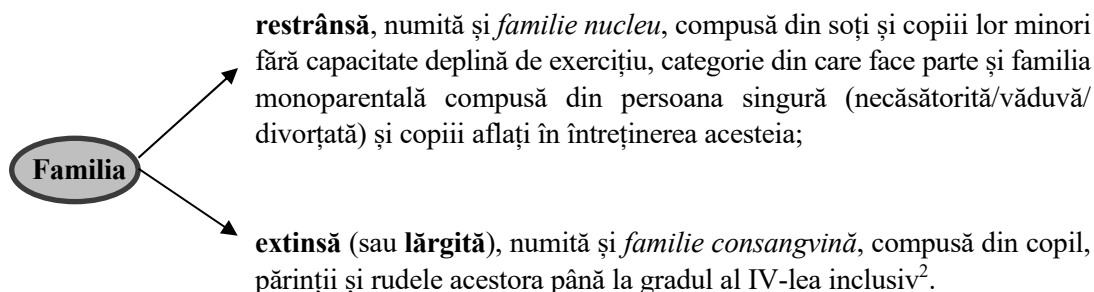
dreptul nostru, unde raporturilor nepatrimoniale și celor patrimoniale ale familiei le este consacrată în întregime Cartea a II-a a Codului civil, intitulată „Despre familie”, cu un număr de 277 articole, respectiv de la art. 258 până la art. 534 inclusiv.

Noțiune

Familia a fost și rămâne unul dintre pilonii de bază pe care se construiește societatea, motiv pentru care, ca fenomen social și nu numai, aceasta a făcut obiectul de cercetare pentru diverse științe, cum ar fi: dreptul, psihologia, sociologia, filosofia, medicina, istoria, religia și multe altele, constituind una dintre temele majore care i-au îndemnat la reflecție atât pe cei care o studiau, pentru a-i înțelege mecanismele și evoluția, cât și pe cei chemați să conceapă norme prin care să o reglementeze juridic.

În sens sociologic, familia reprezintă un grup social care ia naștere prin căsătorie și care este compus din persoane care se gospodăresc împreună, locuiesc împreună și pe care le leagă anumite relații morale, natural biologice, de descendență, dar și psihologice.

În sens juridic, familia reprezintă acel grup de persoane între care se nasc drepturi și obligații ca efecte ale încheierii căsătoriei, sau care reies din relațiile de rudenie, adopție ori alte raporturi similare prevăzute de lege¹.

Din punct de vedere etimologic, termenul de „familie” provine din latinescul *familia(ae)*, care desemna totalitatea membrilor dintr-o castă sau gintă și care cuprindea ansamblul sclavilor și al servitorilor care își duceau traiul sub același acoperiș, cuvântul *famulus* traducându-se prin acela de sclav.

¹ Codul civil nu conține o definiție concretă a familiei, însă aceasta se poate desprinde din ansamblul normelor juridice care reglementează viața de familie. În acest sens a se vedea art. 4 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014; art. 2 din Legea nr. 277/2010 privind alocația pentru susținerea familiei, republicată în M. Of. nr. 785 din 22 noiembrie 2012 (n.n. – Legea nr. 277/2010 va fi abrogată începând cu 1 aprilie 2019, prin Legea nr. 196/2016 privind venitul mediu de incluziune publicată în M. Of. nr. 882 din 3 noiembrie 2016).

² Există legislații care cunosc, pe lângă familia restrânsă și extinsă, și familia poligamă sau poliandă, reprezentând acea formă a căsătoriei în care un bărbat, respectiv o femeie, se poate căsători cu mai multe femei, respectiv bărbați, în același timp, în legislația noastră poligamia și poliandria fiind considerate infracțiuni și sancționate cu pedeapsa închisorii.

Funcțiile familiei

1. Funcția biologică sau de perpetuare a speciei umane. Această funcție, ca realitate biologică, datorată uniunii dintre bărbat și femeie, are rolul de a asigura reproducerea populației, perpetuarea speciei umane fiind singurul mijloc prin care poate fi asigurată supraviețuirea societății. Dacă din punct de vedere religios familia ia ființă prin uniunea unui bărbat cu o femeie, prin sfânta taină a căsătoriei, uniune din care se nasc ulterior copii, cei doi soți având datoria morală de a procrea și de a perpetua specia umană, Biserica fiind total împotriva acțiunilor de întrerupere a cursului sarcinii, din punct de vedere juridic, lucrurile sunt diferite, în sensul că statul protejează prin diverse mijloace decizia femeilor care sunt hotărâte să aducă pe lume un copil, indemnizațiile pentru creșterea copilului sau concediile de maternitate (prenatale sau postnatale) fiind doar câteva exemple în acest sens, recunoscând însă libertatea oricărei persoane de a lua o decizie în ceea ce privește actul procreării, fără a îngreuna în vreun sens acest proces.

2. Funcția educativă. Codul civil pune în sarcina părinților îndatorirea de creștere și educare a copiilor lor minori (art. 261 C. civ.). Mai mult decât atât, obligația părinților de a asigura educarea copiilor lor este una de ordine constituțională, părinții fiind răspunzători pentru modul în care își exercită dreptul de a-și crește și educa copiii [art. 48 alin. (1) și art. 29 alin. (6) din Constituție]. Astfel, încă din primii ani de viață ai copilului, părinții au datoria de a se ocupa de formarea personalității acestuia și de comportamentul pe care acesta trebuie să îl aibă în relațiile interumane, prin conturarea primelor noțiuni despre bine și rău, care mai apoi vor ajuta copilul să își construiască propriul sistem axiologic.

În cazul în care părinții nu își îndeplinesc obligația de educare a copiilor lor sau o îndeplinesc în mod necorespunzător, instanța de judecată poate dispune decăderea acestora din exercițiul drepturilor părintești [art. 508-512 C. civ și art. 43 lit. c) din Legea nr. 272/2004, republicată].

3. Funcția economică. În general, familia este privită ca o unitate economică, tocmai datorită faptului că aceasta își desfășoară relațiile specifice, utilizând aceleași mijloace, prin gospodărirea împreună. Un bun exemplu în acest sens este obligația soților de a contribui, indiferent de regimul matrimonial concret aplicabil, în funcție de posibilitatea pe care fiecare dintre ei o are, la cheltuielile căsătoriei [art. 325 alin. (2) C. civ.], dacă prin convenție matrimonială nu s-a prevăzut altfel.

Soții sunt obligați să își acorde sprijin material reciproc, acest aspect fiind prevăzut de legiuitorul Codului civil într-o manieră imperativă [art. 325 alin. (1) C. civ.], motiv pentru care nu se poate deroga de la aceste prevederi printr-o convenție matrimonială.

Funcția economică este întotdeauna pendinte de gradul de dezvoltare economică a țării în care familia își duce viața în comun, de resursele de care familia dispune, precum și de modul în care sunt gestionate aceste resurse.

Funcția economică își găsește aplicabilitate atât în raporturile care intervin între soți în timpul căsătoriei, prin reglementările regimului matrimonial, cât și la disoluția acesteia, atunci când se nasc diferite drepturi, cum este dreptul la moștenire, în caz de încetare a căsătoriei, ori diferite obligații, cum ar fi obligația de întreținere în cazul desfacerii căsătoriei.